

Дем'яню Н. Ю. Упровадження хореографічної спадщини Василя Верховинця в педагогічну та мистецьку освіту / Дем'яню Н. Ю. // Імідж сучасного педагога. – 2012. – № 4 (123). – С. 48–50. (0,5 др.арк.)

Дем'яню Н. Ю.

**УПРОВАДЖЕННЯ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ СПАДЩИНИ
ВАСИЛЯ ВЕРХОВИНЦЯ В ПЕДАГОГІЧНУ ТА МИСТЕЦЬКУ ОСВІТУ**

У сучасних умовах реформування і розвитку національної системи освіти в Україні з особливою гостротою постають проблеми пізнання, всебічного осмислення і раціонального застосування у процесі виховання молодого покоління усіх найкращих пластів вітчизняної педагогіки, забороненої чи навмисно забутої спадщини її провідних творців. Серед них – видатний український педагог, музикознавець, етнограф, хореограф, диригент і композитор Василь Миколайович Верховинець (Костів) /1880 – 1938/. Його спіткала трагічна доля багатьох талановитих представників національної інтелігенції, репресованих у тридцять років двадцятого століття. Найважливішою особливістю всієї багатогранної творчості В.М. Верховинця є її підпорядкованість педагогічній меті – формуванню національної культури молоді: передачі їй багатої духовної спадщини українського народу, вихованню національної самосвідомості, гідності, патріотизму, рис національного характеру.

Неоціненним є внесок В. М. Верховинця у розвиток українського хореографічного мистецтва. Як видатний балетмейстер і талановитий педагог-хореограф, він усвідомлював важливе виховне значення народного танцю та використовував його як засіб формування національної культури молоді. Це зумовлено тим, що танець є невід'ємним компонентом культури українського народу, у якому відтворюється розмаїтість народного життя, звичаї, картини побуту, трудові традиції, світоглядні уявлення, мрії і сподівання українців. «Як у пісні виливаються жарти, радощі й страждання народні, так і в танці народ проявляє свої почуття, – писав педагог. – У танцях є весняний подих вітру, тепле лагідне літо, багата, щедра осінь і холодна зимова задумливість. Наш народ, який одвічно зжився з чистою

незайманою природою, передає в них усю її незрівняну красу» [1, с. 121].

Керуючись ідеями відродження української національної культури і передачі її духовних цінностей молодому поколінню, пропаганди українського мистецтва та боротьби проти його спотворення і вульгаризації, В. М. Верховинець став засновником української хореографічної школи, створив науково-теоретичну базу подальшого розвитку національної хореографії. Його "Теорія українського народного танцю" стала першою науковою працею, де систематизовано й узагальнено творчі досягнення української нації в царині танцювального мистецтва. У ній учений зібрав, обробив, науково обґрунтував автентичний хореографічний фольклор, започаткував особливу, інноваційну методику запису танцювальних рухів, яка отримала широке визнання серед фольклористів і хореографів.

"Теорія українського народного танцю" має важливе педагогічне значення, яке полягає в тому, що послідовне і продумане подання танцювального матеріалу поступово і всебічно розвиває виконавську техніку, виховує розуміння характеру українського народного танцю. У ній В. М. Верховинець розробив педагогічно доцільну та ефективну методику викладання хореографічного матеріалу, якнайповніше представив характерні для українського народного танцю рухи та їх комбінації. Тому ця праця, як писав відомий український хореограф В. Вронський, "являє собою чудовий педагогічний матеріал, який необхідно прийняти за основу при складанні навчальної програми для вивчення українського танцю в хореографічних школах та училищах" [2].

Ідея впровадження етнографічного матеріалу у виховний процес на всіх ступенях системи народної освіти спонукала В. М. Верховинця до пристосування значної частини танцювальних рухів та їх комбінацій для дітей. Це надзвичайно цінне доповнення є відзнакою другого видання "Теорії українського народного танцю". Завдяки йому педагоги мають змогу формувати національну культуру засобами народного танцю, починаючи з

дитинства (в дошкільних навчально-виховних закладах, загальноосвітніх школах, самодіяльних художніх колективах).

Основоположне значення ця праця мала для створення першого українського національного балету "Пан Каньовський", який було поставлено за активною участю В. М. Верховинця. Завдяки його невичерпним знанням у галузі українського фольклору, педагогічній і хореографічній майстерності "в балетному мистецтві України прозвучало нове слово: на основі українського народного танцю, технічно збагаченого і, певною мірою, зближеного з класичним, народився спектакль, за прикладом якого потім були створені "Лілея" К. Данькевича, "Лісова пісня" М. Скорульського, "Маруся Богуславка" А. Свечникова та інші національні балетні вистави" [3, 41]. Можна стверджувати, що В. М. Верховинець став одним із основоположників українського національного балету. З цього приводу народний артист СРСР, балетмейстер П. Вірський писав, що думки вченого про український балет, які були "висловлені ним ще в 1920 році, давно перестали бути лише предметом теоретичних дискусій і сміливих передбачень. Вони набули цілком реальної форми в творчих досягненнях митців від хореографії, які вивели наш національний танець у великий світ. Верховинець уніс неоцінний вклад у розвиток української хореографії. Він був одним із перших, хто стояв біля колиски українського професіонального танцювального мистецтва і своєю практичною діяльністю прокладав йому шлях до визнання" [4].

Отже, балетмейстери України завжди використовували "Теорію українського народного танцю" як джерело для створення сценічних варіантів українських народних танців, відповідної трактовки їх характеру в історичних і сучасних виставах, а також як навчально-методичний матеріал з хореографічної підготовки артистів. Серед них були Павло Вірський, Вахтанг Вронський, Галина Березова, Наталія Скорульська та інші [3, 40].

Хореографічна спадщина В. М. Верховинця знайшла широке впровадження у творчості Державного ансамблю танцю України, який у 1937

році створив П. Вірський – послідовник хореографічної школи та ідей педагога. Підготовку цього колективу П. Вірський здійснював згідно методики та рекомендацій В. М. Верховинця щодо опанування і виконання українського народного танцю. Ним застосовувались описані в "Теорії українського народного танцю" прості танцювальні рухи (присування, коливання, схрещування, вихилясник, доріжка та ін.), стилізовані комбінації рухів (плетінка – 4 такти, хід акцентований – 4 такти, випад із пристуком – 4 такти, вихилясник – 4 такти та ін.), фігурні народні танці ("Гопак", "Шевчик", "Козачок" та ін.). Значною мірою завдяки хореографічній школі В. М. Верховинця, збереженню кращих традицій "Жінхорансу" [4] Державний ансамбль танцю України імені П. Вірського здобув всесвітнє визнання і популярність.

Неперевершене педагогічне значення "Теорії українського народного танцю" зберігається і сьогодні. Ідеї В. М. Верховинця щодо виховання молоді засобами народного хореографічного мистецтва впроваджуються в практику сучасних дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, вищих навчальних закладів. Хореографічна спадщина педагога використовується, наприклад, у процесі підготовки майбутнього вчителя в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка за фахом "Хореографія та іноземна мова". З основними принципами і положеннями "Теорії українського народного танцю" студенти знайомляться в обсязі навчального курсу "Історія хореографії". У курсах "Народно-сценічний танець" і "Робота з самодіяльним художнім колективом" вивчаються описані педагогом фігурні танці "Гопак", "Роман", "Василиха", "Шевчик", "Рибка".

На основі хореографічної школи В. М. Верховинця, названих і описаних ним танцювальних рухів розроблені нові навчально-методичні посібники і репертуарні збірки, за якими здійснюється хореографічна підготовка студентів: "Українські народні танці" за редакцією А. І. Гуменюка; Ткаченко Т. С. "Народний танець"; Зайцев Е. І. "Основи народно-сценічного танцю"; Василенко К. Ю. "Українські народні танці для

дітей" та інші. Слід зазначити, що в них детально розроблена техніка виконання танцю, однак, недостатньо уваги приділяється розкриттю внутрішнього змісту, психології українського танцю. Тому при викладанні зазначених курсів було б бажаним звернення педагогів-хореографів до "Теорії українського народного танцю" і досвіду видатного педагога і митця.

Традиції хореографічної школи В. М. Верховинця зберігаються в колективах художньої самодіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Одним із них є ансамбль народного танцю "Весна", який тривалий час очолював відомий хореограф Володимир Білошкурський – випускник студії Державного ансамблю танцю України імені П. Вірського. У роботі з колективом він керувався основними принципами опанування хореографічного матеріалу, які були розроблені в "Теорії українського народного танцю". Балетмейстер не лише ставив описані В. М. Верховинцем танці ("Роман", "Василиха", "Шевчик"), а й на основі розробленого ним матеріалу створював оригінальні хореографічні номери ("Гопак", "Козачок" та ін.). Завдяки творчому використанню хореографічної спадщини В. М. Верховинця ансамбль народного танцю "Весна" демонструє у виступах самобутнє народне танцювальне мистецтво. Участь студентів у самодіяльних фольклорних колективах, безумовно, сприяє формуванню національної культури, всебічному розвитку особистості. Проте, як свідчить проведений аналіз, хореографічна спадщина В. М. Верховинця у справі підготовки майбутнього вчителя використовується недостатньо.

Більш ґрунтовно до вивчення і впровадження хореографічної школи В. М. Верховинця підходять педагоги-хореографи вищих навчальних мистецьких закладів. Так, наприклад, викладачами кафедри хореографії Київського державного інституту культури імені О. Корнійчука систематично і цілеспрямовано використовувались наукові ідеї і практичні надбання митця. Ними розроблено програму відродження і подальшого розвитку української народної хореографії. В її межах студенти першого

курсу (художній керівник – Л. Ф. Єрмоліна) в червні 1991 року репрезентували оригінальну балетну прем'єру-іспит на тему "Хореографічна школа В. М. Верховинця", що була поставлена на основі "Теорії українського народного танцю" [3, 40]. Вона повністю відповідала стрункій, методичній системі подання танцювального матеріалу, яку запропонував В. М. Верховинець. У своєму виступі студенти продемонстрували виразну хореографічну картину, яка починалась із легких підготовчих рухів, що поступово трансформувались у танцювальні рухи і комбінації. Другою частиною вистави була реконструкція описаних педагогом фігурних танців "Роман", "Гопак", "Шевчик", "Рибка", "Василиха", "Два херсонські танці", "Кривий танок". На іспиті вихованці Л. Ф. Єрмоліної фактично повністю проілюстрували "Теорію українського народного танцю", суворо дотримуючись указівок В. М. Верховинця щодо положення рук, тримання корпусу та характеру виконання українського народного танцю.

Отже, постановники програми "Хореографічна школа В. М. Верховинця" в Київському державному інституті культури імені О. Корнійчука досягли бажаної мети: студенти змогли глибоко поринути у внутрішній світ танцю, відчутти його дух і показати красу справжнього народно-танцювального мистецтва [3, 45]. Це надзвичайно важливо, адже, досконало оволодівши школою В. М. Верховинця, майбутні викладачі-хореографи будуть широко використовувати її у своїй практичній діяльності, понесуть її здобутки в життя, активно пропагуватимуть українську народну творчість. Отже, значення хореографічної спадщини В. М. Верховинця залишається неперевершеним у справі національного виховання молоді та професійної підготовки вчителя-хореографа.

Хореографічна школа В. М. Верховинця широко відома не лише в Україні, але й далеко за її межами. Її переконаним прибічником і послідовником був видатний український хореограф Василь Авраменко, який у США і Канаді поширював і впроваджував основні принципи та положення "Теорії українського народного танцю", створюючи там школи українського

народного танцю та намагаючись пропагувати українське національне мистецтво. У своїх працях "Українські народні танки" (1928 р.) й "Українські національні танки, музика і стрій" (1947 р.), які відзначаються глибокою концептуально-фаховою спорідненістю з "Теорією українського народного танцю", В. Авраменко розвивав і доповнював школу В. М. Верховинця. Згодом вона поступово розповсюдилась у країнах Західної Європи, зокрема у Франції.

Підтримувати традиції народного танцювального мистецтва прагнуть українські педагоги й ентузіасти хореографічної справи. Завдяки їх культурно-пропагандистській і організаторській діяльності з 1997 року на Херсонщині кожні два роки проводився Обласний конкурс хореографічних мініатюр "Осінні фантазії" імені В. М. Верховинця. З 2004 року за підтримки Українського центру культурних досліджень у місті Нова Каховка проводять всеукраїнські фестивалі-конкурси авторських хореографічних творів "Верховинця степова криниця". Їх метою є: 1) збагачення, примноження та популяризація хореографічної спадщини В. М. Верховинця; 2) пошук і пропаганда нових аматорських хореографічних композицій, що створені на основі народних танцювальних традицій; 3) підтримка талановитих хореографів, виконавців і колективів, зростання впливу хореографічного мистецтва на естетичне виховання молоді, підвищення майстерності виконавців [3, 46]. У фестивалях-конкурсах беруть участь численні хореографічні колективи різного жанрового та стилістичного напрямку з усіх регіонів України, які репрезентують оригінальні хореографічні номери й композиції, демонструють високу виконавську майстерність. Серед них – народний самодіяльний ансамбль танцю "Веселка" Старобельського району Луганської області, зразковий ансамбль "Ручеєк" Новокаховського палацу культури, ансамбль танцю "Райдуга" Голопристанського районного будинку культури Херсонської області, ансамбль "Оріана" з міста Полтава, народний аматорський ансамбль танцю "Дана" міста Іллічівськ Одеської області та багато інших.

Вагомим внеском у вивчення хореографічної спадщини В. М. Верховинця слід вважати наукові публікації і дисертаційне дослідження Ярослава Васильовича Верховинця на тему "В. М. Верховинець – хореограф. Творчий метод", що є першою самостійною науковою роботою, у якій систематизовано й узагальнено теоретичні і практичні здобутки педагога і митця в галузі національного хореографічного мистецтва.

Хореографічна спадщина Василя Миколайовича Верховинця має неперевершене культурно-історичне, художнє і педагогічне значення. Актуальність педагогічних ідей і досвіду митця потребує їх більш активного впровадження у сучасний навчально-виховний процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю / Верховинець В. М. – 5-е вид. – К. : Муз. Україна, 1990. – 152 с.
2. Вронський В. Передмова до третього видання / Вронський В. // Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю. – К. : Муз. Україна, 1990. – С. 10.
3. Верховинець Я. В. Відродження школи народного танцю Василя Верховинця / Верховинець Я. В. // Народна творчість та етнографія. – 1992. – № 1. – С. 40 – 46.
4. Вірський П. Передмова до четвертого видання / Вірський П. // Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю. – 5-е вид. – К. : Муз. Україна, 1990. – С. 11 – 12.

У статті розкривається культурно-педагогічне значення та шляхи впровадження хореографічної спадщини видатного українського педагога, музикознавця, етнографа, хореографа, диригента і композитора В. М. Верховинця.

Ключові слова: хореографічна спадщина, танець, хореографічні рухи, хореографічна композиція, традиції, виховання.

В статье раскрывается культурно-педагогическое значение и пути внедрения хореографического наследия выдающегося украинского педагога, музыковеда, этнографа, хореографа, дирижёра и композитора В.Н. Верховинца.

Ключевые слова: хореографическое наследие, танец, хореографические движения, хореографическая композиция, традиции, воспитание.

The article exposes the cultural and educational values and ways of implementing the choreographic heritage of outstanding Ukrainian teacher, musical expert, choreographer, conductor and composer V.M. Verhovinets.

Key words: *choreographic heritage, dance, choreograph movements choreographed tradition, education.*